

Uzaktan Eğitim: Başarıya Giden Yol Teknolojide mi Yoksa Pedagojide mi?

Kürşat ÇAĞILTAY
Indiana Üniversitesi, ABD

İngiltere'deki Açık Üniversite'nin önde gelen isimlerinden Sir Daniel'in "Mega Üniversiteler" kitabını okursanız Türkiye'den Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi'nin de (AÖF) öğrenci sayısı açısından dünyadaki mega açık üniversiteler arasında olduğunu görürsünüz. Ancak kalite açısından bakıldığında İngiltere'deki açık üniversite bu ülkedeki tüm üniversiteler arasında ilk 10'a girerken AÖF genelde normal üniversiteye girememiş kişilerin açıkta kalmamak için devam ettiği bir yer olarak bilinir. AÖF kurulurken kendisine İngiltere'deki açık üniversiteyi örnek almış olmasına rağmen sonuç neden farklı?

Aslında Türkiye'deki duruma baktığımızda AÖF'nin uzaktan eğitim alternatifi olmaktan çok, bir çeşit "uzaktan merkezi sınav sistemi" olduğunu görürüz. Öğrencilerin çoğu yerel özel kurslara gidip, AÖF' deki potansiyel sınav sorularını hızlı çözme taktikleri ile donatılırlar. AÖF kimsenin seyretmediği ve İngilizce tabiri ile "talking headkonuşan kafa" TV programları yapar ve yüzbinlerce öğrenci için çoktan seçmeli sınavlar gerçekleştirilip bunlar büyük bilgisayar sistemleri ile değerlendirilirler. Nitelik değil niceliğin öne alındığı, yurt dışındaki örneğinin kötü bir kopyası olan uzaktan eğitim kurumumuz yıllardır ülkede binlerce mezun vermektedir. Diğer taraftan İngiltere'deki örneğin arkasında yatan başarı incelendiğinde, her bir dersin bir otomobil üretim fabrikası örneğindeki gibi, değişik uzmanlıktaki kişilerin bir araya gelerek ve üzerinde kılı kırk yarararak yaratıldığını görürsünüz. Dersi tasarlayan kişi, konu uzmanı, pedagoji uzmanı, medya uzmanı ve diğer ekip elemanları dersi yaratır, pilot testlerini yapar, dersi alan öğrenciler ve öğretim görevlisi dönem içinde yüz yüze görüşme şansına sahip olur, öğrencinin soruları olduğunda sürekli yardım alabileceği kişiler vardır, deney yapması gereken bir ders ise evine deney kitleri yollanır, dantel gibi işlenen bu sistem doğal olarak sonuçta başarıyı getirir.

Başlıktaki konuya girmeden önce bu uzun girişi neden yaptım? Yurt dışındaki gelişime paralel olarak Türkiye'de de son zamanlarda özel ve devlet eğitim kurumlarında ve bu alanda çalışan firmalarda "internet tabanlı uzaktan eğitim" konusu gitgide popüler olmaktadır. Çeşitli kurumlar bu tür programları sunmak ve özellikle bu konuda Türkiye de ilkler arasında olmak çabası içindedirler. Acaba bu çabalar ne kadar başarılı olacak? Bu soruya cevap vermek için kurumların ilk olarak yapması gereken en önemli şey geçmişten ders almaktır. Aksi durumda AÖF örneğinde yaşanıldığı gibi, kısa bir süre sonra hayal kırıklıklarının yaşanılması kaçınılmaz olacaktır. Bu konuda somut bir örnek vermeye çalışırsak, İngiltere'deki açık üniversitenin gözle görülür özelliği bir TV yayını ile destekleniyor olmasıdır. Bu özellik AÖF'de de var olmasına rağmen, bu programlar genellikle kimsenin seyretmediği ve TV yayın saatlerinin boşa geçirildiği bir durumdadırlar. Bunun temel sebebi, yukarıda da bahsedildiği gibi eğitim konusunda TV yayınından daha önemli diğer unsurların gözardı edilmiş olması, eğitim/öğretim sürecinin en önemli ögesi olan pedagojik unsurların yerine konunun sadece teknik yönlerinin göz önüne alınmasıdır. İnternet üzerinden eğitim verme çabalarında da yukarıdakine benzer durum bugün karşımıza "dersleri aman online verelim", "senkron elektronik öğrenim olsun", "Web tabanlı video yayını yapalım", "Telekom altyapısı geliştirilsin ve çok hızlı hatlarla kullanıcıları internete bağlayalım ki eğitim yüz yüze gibi olsun" şeklinde çıkmaktadır. Bu konuda stratejik rapor hazırlayan kurumlar da ülkenin teknik altyapısı, donanım, uydu destekli iletişim teknolojileri gibi teknik konulara yoğunlaşmaktadırlar. İlk bakışta göze hoş gelen bu yaklaşımı biraz eğitimci gözü ile irdelerseniz, eski eğitim paradigmasına ait olduğunu görürsünüz. Şöyle bir üniversite yıllarınıza dönüp bakın, sınıf içi eğitim yüz yüze gerçekleştirilmesine rağmen ne kadar etkileşimli idi? Bugün ne değişti? Web kameraları, video konferans sistemleri ile etkileşim artacak mı? Sınıfında hiç ya da çok az tartışma yapılan öğretmen dersini Web'e taşıdığına öğrenciler internet üzerinde hemen ders ile ilgili chat yapmaya mı başlayacak?

Buraya kadar yapılan tartışmaları tek cümle ile özetleyecek olursak, uzaktan eğitimde başarının anahtarı yüz yüze yapılan eğitimi internete taşımak değildir. Fakat eski alışkanlıkları ya da sistemi terk etmek ne yazık ki çok zordur. Örneğin Yüksek Öğretim Kurumu tarafından oluşturulan Enformatik Milli Komitesince hazırlanan Uzaktan Eğitim Yönetmelikleri teknik detaylar ile dolu iken, konunun pedagojik yönü ile ilgili noktalar nerede ise yok denecek kadar azdır. Bilgisayar tipleri, hat hızları, teknik altyapılar nasıl olacak gibi konular detaylı belirtilirken, derslerin sunumu için internet ortamında izlenecek uygun yaklaşımlar ya da akademisyenlerde aranacak şartlardan hemen hiç bahsedilmemektedir. Türkiye'de bu konuda çalışmaya başlayan ve bazı dersleri halen veren kurumların çevrimiçi derslere olan yaklaşımları Web sitelerinden incelendiğinde yine benzer tuzağa düştükleri göze çarpmaktadır. Örneğin bu üniversitelerden birisinde yeni başlatılan Web tabanlı eğitim programında öğrencilerin ortak çalışması kesinlikle yasaklanmaktadır. Verilen bilgilere göre, öğrenci tüm program boyunca tek başına çalışıp dersi tamamlamak durumundadır. Ancak öğrenmenin sosyal bir olgu olduğu, hele hele gerçek hayatta öğrenmenin tamamen sosyal bir ortam içinde gerçekleştiği göz ardı edilmektedir. Olayı biraz karikatürize edersek, normal posta veya kargo kullanımı ile aynı sonuca çok daha ucuza ulaşmak varken interneti neden eğitim için kullanalım ki? Aynı şekilde, yine YÖK'ün uzaktan eğitim ile ilgili sayfalarına bakıldığında klasik eğitim/öğretim sisteminin bu yeni ortama aynen taşınmaya çalışıldığı gözükmektedir. Örneğin öğrenci değerlendirmeleri ile ilgili olarak denilmektedir ki "ders geçme notunun ön lisans ve lisans programlarında %80'i, yüksek lisans programlarında ise %50'sinin gözetim altında yapılan sınavlardan oluşması gerekmektedir". Bu yolla uzaktan eğitim ortamına has alternatif değerlendirme yollarının önü büyük ölçüde kapatılıp klasik, sınıf ortamlarındaki gibi sınav sistemleri ile değerlendirme yapılması istenmektedir.

İnternet tabanlı uzaktan eğitimde başarıyı sağlayan unsur son model bilgisayar, yüksek hızlı hatlar, video konferans ortamları değildir. Başarıyı getiren temel unsurlar arasında öğrenci ve öğretim görevlisi arasındaki iyi iletişim, öğrenciler arasındaki işbirliği, aktif öğrenme yöntemleri, ödevler ve projeler hakkında anında ve zengin geri besleme, öğrenciyi bir konu üzerinde tutabilmek ve onun zamanlamasını yönlendirmek, öğrenciden beklentileri yüksek tutmak ve öğrencilerin farklılıklarına göre uyum sağlamak sayılabilir. **Tüm bunların sağlanmasında internet ve ilgili teknolojiler şeffaf bir şekilde arka planda hizmet etmelidir.** Kendine has yapısı ve sınıf ortamında yapılan eğitim/öğretimden oldukça farklı olması nedenleri ile uzaktan eğitim değişik bakış açıları ile konuya yaklaşılmasını gerektirmektedir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi dünyada ve Türkiye'de bu alanın çok yeni olması ve potansiyel geleceği nedeni ile yüzlerce firma ve kurum pazara girmekte geç kalmamak telaşı içinde konu üzerinde çalışmaktadır. Beklentiler bir süre sonra kötülerin eleneceği ve gerçekten iyi olanların eleğin üstünde kalacağı yönündedir. ABD'den iyiler arasında kalacak olanlar için benim adayım UNEXT.COM tarafından kurulan Cardean üniversitesidir (<http://www.cardean.edu/>). Başkanlığını bilişsel bilimler alanındaki en önemli isimlerden Profesör Donald Norman'ın yaptığı, bilişsel psikolog Profesör Tom Duffy'nin çevrimiçi (online) öğrenme stratejileri birimini yönettiği bu organizasyon, çalışmaları için milyonlarca dolar harcamaktadır. Özellikle MBA programı ağırlıklı başlayan çalışmaları ve bu konudaki ilginç pedagojik yaklaşımları Türkiye'deki kurumlarca da örnek alınabilir. Bu kurumda dersler konusunda uzman olan kişilerle oluşturulan takımlarla yaratılmakta, test edilmekte ve kullanıma sunulduktan sonra da iyileştirme çalışmaları devam etmektedir. Burada Türkiye de ki duruma dönüp üniversitelere bakacak olursak olumsuz bir tablo tekrar önümüze çıkmaktadır. İnternet tabanlı ders hazırlamaya kalkan bir akademisyenin önünde devasa engeller bulunmaktadır. Bu kişi tek kişilik bir ordu gibi davranıp, içeriği hazırlamalı, teknik altyapıyı kurmalı, web sayfalarını tasarlamalı, pilot testleri yapmalı ve dersi vermelidir. Kolayca tahmin edileceği gibi bu tek başına gerçekleştirilmesi çok zor olan bir süreçtir. Yine YÖK yönetmeliklerinden alınan şu paragraf akademisyenlerin yanlızlığını açıkça göstermektedir "uzaktan eğitim uygulamalarında öğretim elemanı bu yeni tarzda ders vermeye ve altyapısını kullanmaya kendisini hazırlamalı ve ders öncesinde kendisine yeterli bir alışma dönemi ayırmalıdır ". Gelişmiş ülkelerdeki üniversitelerde 'Instructional Support Center' adı verilen destek birimlerince akademisyenler desteklenmektedir. Bu destek birimleri teknik yardımın dışında Web ortamına has pedagojik yaklaşımları da akademisyenlere göstermekte ve problemler ile baş başa kalmalarını önlemektedirler. Ne yazık ki Türkiye de üniversitelerde bu tür bir birim bulunmamaktadır ve bu

konudan YÖK raporlarında hiç bahsedilmemektedir.

Çevrimiçi eğitimde maliyet ve kalite konusu da aslında son zamanlarda ABD'de de gündemdeki tartışmalar arasında yer almaktadır. "The Chronicle of Higher Education" dergisinin bu yılki sayılarından birisinde, çevrimiçi derslerin yüz yüze derslerden çok daha pahalıya mal olduğunu ve bazı kurumların bu tür programlarını iptal ettiğini rapor etmektedir. Benim şu an ABD'de bulunduğum üniversite, verdiği çevrimiçi dersleri büyük ölçüde zarar etmesine rağmen, geleceğe yönelik yatırım olarak gördüğü için (şimdilik) sürdürmektedir. Uzaktan eğitim ile ilgili diğer bir husus da "kalite" konusudur. "Training Magazin" dergisinin 2000 yılı yaz aylarında çıkan sayılarından birinde bu konuya değiniliyor ve Web tabanlı eğitimin kalitesi sorgulanıyordu. Geçenlerde katıldığım bir toplantıda söylendiği gibi, bu konudaki balayı dönemi artık bitmiş görülüyor. Tüm diğer alanlarda olduğu gibi, eğitim konusunda da "internet gelecek herşey çözülecek" türü yaklaşımların geçersizliği açıkça görülmektedir. Yukarıda da belirttiğim gibi internet üzerinden verilen eğitimin sınıf içi eğitime göre çok daha zor, pahalı ve farklı pedagojik yaklaşımlar gerektiren bir alternatif olduğu artık çok açıktır. Başarı hikayeleri kadar artık başarısızlık hikayeleri de akademik yayınların içinde yer almaktadır.

Türkiye bu konudaki çalışmalara geç başlamakla beraber treni kaçırmış değildir, hatta geç kalması zamanında önlem alması ve yurtdışında geçmişte yapılmış hataları tekrarlamaması şartı ile bir avantaj da olabilir.